

בבא קמא ע"ג

גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם הגמרא הביאה שנחלקו אביי ואבא אם עד זומם ונמצאו זוממים משלמים את הכל נפסל למפרע או מכאן ולהבא. שואלת הגמרא ממה ששנינו במשנה גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממים משלמים את הכל. ולכאורה מדובר כשהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה. והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה. ואם נאמר שעד זומם נפסל למפרע כיון שהוזמו על הגניבה התברר למפרע שכשהעידו על הטביחה היו פסולים. ומדוע כשהוזמו על הטביחה הם משלמים על הטביחה, הרי עדותם אינה עדות ואין בהם דין עדים זוממים? עונה הגמרא, המשנה מדברת כשהוזמו על הטביחה ואחר כך הוזמו על הגניבה.

כשהעידו על הטביחה ועל הגניבה בת אחת והוזמו שכאשר העידו על הטביחה היו פסולים לעדות, ומדוע הם משלמים על הטביחה? אומרת הגמרא שהעדים העידו בבת אחת על הגניבה ועל הטביחה והוזמו. ואי אפשר לומר שכשהוזמו על הגניבה נמצא שכשהעידו על הטביחה היו פסולים כיון שהעידו על הגניבה ועתה בבת אחת.¹⁸²

שנים מעידין שגנב ומעידין שטבח והוזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. אביי ורבא אם עד זומם נפסל למפרע או

מכאן ולהבא, היא מחלוקת תנאים. במה ששנינו, היו שנים מעידין אותו שגנב והן עצמם מעידין אותו שטבח, והוזמו על הגניבה, עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. והם משלמים כפל מדין עדים זוממים והוא פטור כיון שאם הוא לא גנב הוא לא טבח, ואפילו אם חזרו והוזמו על הטביחה פטורים מתשלומי ג'¹⁸³. הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה. כשהוזמו רק על הטביחה ולא על הגניבה הוא משלם כפל כיון שהעדים לא הוזמו על הגניבה, והם משלמים תשלומי ג' על הטביחה. אמר רבי יוסי, במה דברים אמורים בשתי עדיות, אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

182 אין צריכים לגרוס והוזמו בבת אחת אלא אפ' בזה אחר זה. ואפילו אם עד זומם למפרע הוא נפסל שהרי הם העידו על הטביחה תוך כדי דיבור של עדותם על הגניבה, וכשהעידו על הטביחה היו יכולים לחזור בהם מהעדות על הגניבה תוך כדי דיבור. ואפילו אם הוזמו בזה אחר זה אבל רק אם הוזמו על הטביחה מקודם. רש"י. והתוס' הקשו מה מרזיח בהזמנת העדות על הטביחה מקודם אם משום שאם הוזמו קודם על הגניבה היו מוכחשים על הטביחה והרי אביי סובר לקמן שהכחשה תחילת הזמה. גם כשהוכחשו על הטביחה מקודם הם מוכחשים על הגניבה שהרי העידו בבבת אחת ותוך כדי דיבור כדבור. ואם רוצים לתרץ לאביי שאומר הכחשה תחילת הזמה צריך לומר שהוזמו בב"א. אבל אין לחשוש לזה מפני שהגמרא רוצה לתרץ רק את מה שאביי אמר שלמפרע נפסל. וכן לקמן הגמרא מתרצת את מה שאמר שהכחשה תחילת הזמה ואינה חוששת לתרץ את מה שאביי אמר שלמפרע הוא נפסל. תוס'.

א"א לומר שתי עדיות הן שתי כתות ושואלת הגמרא מה הפירוש של בשתי עדיות ובעדות אחת היא כת אחת בזא"ז

עדיות ממש, שתי כתות של עדים, ובעדות אחת היא כת אחת שהעידה בזה אחר זה. ורבי יוסי אומר שבעדות אחת בכת אחת בזה אחר זה, כשהעידו על הגניבה וחזרו והעידו אחר כך על הטביחה. כשהוזמו על הטביחה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, כיון שהעדים הוזמו על ידי עדים שאמרו עמנו הייתם ביום שלפי עדותכם הוא טבח, הם הוזמו גם על מה שהם העידו ביום קודם שהוא גנב. ומנין לנו לומר דבר זה? אלא יש לומר ששתי עדיות היא עדות אחת כעין שתי עדיות, כת אחת שהעידה בזה אחר זה. אבל בעדות אחת בכת אחת¹⁸⁴ עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

לד"ה תוכ"ז כדיבור לחכמים עד זומסובין חכמים ובין רבי יוסי סוברים שאומרים 'תוך נפסל מכאן ולהבא ולר' יוסי למפרע כדי דיבור כדיבור' וחכמים ורבי יוסי חולקים אם עד זומם נפסל למפרע או מכאן ולהבא. חכמים סוברים שעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל. וכיון שמאותה שעה הם הוזמו והם הוזמו רק על הטביחה שהוזמו עליה ולא על הגניבה שלא הוזמו עליה. ורבי יוסי סובר שעד זומם למפרע הוא נפסל, ומיד כשהעידו הם נפסלו. וכיון שהוזמו על הטביחה הם הוזמו גם על הגניבה, שהרי 'תוך כדי דיבור כדיבור' והם העידו על הטביחה בתוך כדי דיבור של העדות על הגניבה.

לד"ה עד זומם נפסל למפרע וחכמים דוחה הגמרא ואומרת, שאם נאמר תוך כדי דיבור ור"י נחלקו אם תוכ"ז כדיבור וחכמים ורבי יוסי נחלקו אם 'תוך כדי דיבור כדיבור' או לא. לחכמים תוך כדי דיבור אינו כדיבור. ולרבי יוסי תוך כדי דיבור כדיבור.

הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים ושואלת הגמרא, האם רבי יוסי סובר שתוך כדי דיבור כדיבור. הרי שנינו במשנה במסכת תמורה, הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר¹⁸⁵. מפני שרבי מאיר סובר תפוס לשון ראשון¹⁸⁶. ר' יוסי אומר אם לכך נתכוון מתחילה הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין. ותרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמי חציה עולה, ובדמי חציה שלמים¹⁸⁷. ואם אמר תמורת עולה

184 בכת"י הגרסא, אבל בעדות אחת בב"א עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, במקום המלה לא.
185 אביי אמר במסכת זבחים באמר הרי זו תמורת עולה ושלמים שר"מ מודה. ובתמורה פירשו שהוא כאומר תחול זו ואח"כ זו, וטעמו של ר"מ באומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הוא כיון שלא אמר תמורת עולה ושלמים. ורבא אמר שעדיין הוא מחלוקת. מפני שר"מ סובר שדעתו של האדם שאם יוכלו יהולו שתיהן ואם לא דעתו על הראשון. תוס'.

186 רש"י.

187 רש"י.

ונמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה. והגמרא שאלה אם הוא נמלך הדבר פשוט שאם הוא אמר תמורת עולה, ואחר כך נמלך ואמר תמורת שלמים היא תמורת עולה. ואמר רב פפא שמדובר בנמלך בתוך כדי דיבור¹⁸⁸. ומכאן שרבי יוסי סובר שלא אומרים תוך כדי דיבור כדיבור?

מתרצת הגמרא, שיש שני תוך כדי דיבור¹⁸⁹. האחד הוא כדי שאילת תלמיד לרב, והאחד כדי שאילת הרב לתלמיד. רבי יוסי חולק בדין של תוך כדי דיבור של שאילת תלמיד לרב, שלום עליך רבי ומורי שהוא זמן רב יותר¹⁹⁰. אבל הוא מודה בתוך כדי דיבור של שאילת הרב לתלמיד, שלום עליך.

רבא אמר שהכחשה היא תחילת הנפש, ושנים אומרים שלא הרג ולבסוף הוזמו.

אם באה כת שלישית ואמרה לעדים שאמרו שהרג, עמנו הייתם, העדים הזוממים שהעידו שהוא הרג את הנפש נהרגים, אפילו שעדותם הוכחשה לפני שהוזמה. מפני שההכחשה היא תחילת הזמה אלא שלא נגמרה¹⁹¹, וכיון שההזמה התחילה כשהוכחשו מקודם יש בהם דין של 'כאשר זומם'.

פלוני סימא עין עבדו והפיל את שינו ואמר רבא אני סובר כך מפני מה ששינוו שהרי הרב אומר כן ונמצאו זוממין

בריייתא, בתוספתא מסכת מכות, מעידיני באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו, ומעידים שהעבד יצא לחירות בעינו ואחר כך הפיל את שינו וחייב ליתן לו דמי שינו, שהרי הרב אומר כן, ולרב נוח בעדותם של אלו. ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד. וכיצד מדובר?, אם נפרש את הבריייתא כלשונה, שאין כת אחרת מדוע הם משלמים לעבד דמי עין?

האם אחרי שהוציאוו לחירות על פי עדותם ישלמו לו דמי עין. ועוד קשה הרי הם צריכים לשלם לאדון את דמיו של העבד שהרי זממו להוציאו לחירות. ועוד קשה הלשון, שהרי הרב אומר כן. האם לאדון נוח בעדותם להוציא את עבדו לחירות!

אלא בג' כחות ב' המכחישות זא"ז אלא מדובר כשבאה כת של שני עדים ואמרו שהאדון וכת ג' המזימה את האמצעית הפיל את שינו, וסימא את עינו. ועל פי עדותם

188 לפי מה שהגמרא מבינה גם עכשיו שר' יוסי סובר שתוכ"ד לאו כדיבור נראה שכשמתכוון לכך ואמר היום תמורת עולה ולמחר תמורת שלמים אין דבריו קיימים והם כמו דברים שבלב. ורק תוך כדי דיבור הוא מועיל. מפני שלענין לפרש דבריו מועיל תוך כדי דיבור. תוס'.

189 ובתמורה הוא תוכ"ד גדול, ונראה שתוכ"ד גדול אינו מועיל אפ' לפרש דבריו. והבריייתא אומרת אם לכך נתכוון, כשמפרש את דבריו בתוכ"ד קטן שנראה כמפרש דבריו קיימים. אבל בתוכ"ד גדול שדומה לנמלך לא אמר כלום אפ' כשמפרש. תוס'.

190 התוס' הקשו כמי אמר רב אחא מדיפתי במסכת מכות תוכ"ד כדי שאלת תלמיד לרב. ותירצו שהוא סובר כבריייתא בנויר מי שהיה נזיר ושמע חברו ואמר ואני. וכן הלכה שתוכ"ד כדיבור חוץ ממגדף ועובד ע"ז ובמקדש ומגרש. ור"ת מפרש שנתנו זמן של שאלת שלום של תלמיד לרב כדי שמי שמעיד עדות או עוסק במקח וממכר יוכל להשיב שלום לרבו. תוס'.

191 ורבא אמר זאת כשנגמר הדין על פיהם קודם שהוכחשו, שאם לא נגמר הדין עדיין אפילו הוזמו מתחילה אין נהרגים שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין וכך מעמידים בסוף הסוגיה, כגון דאתו בי תרי ואמרי הכי ופסקנה לדינא אפומיהו. רש"י

העבד יוצא לחירות בשינו, והרב חייב לשלם לו את דמי העין. ובאה כת אחרת ואמרו שהאדון סימא את עינו ואחר כך הפיל את שינו. והאדון אינו חייב לשלם לו אלא את דמי השן. והעדים הראשונים מכחישים את דברי העדים האמצעים. וזה מה שנאמר, שהרי הרב אומר כן, שטוב לאדון במה שאמרו האמצעים ולא במה שאמרו הראשונים. וממה ששינו בברייתא שאם העדים האמצעים נמצאו זוממין הם משלמין לעבד דמי עין, יש ראייה שההכחשה היא תחילת הזמה. שהרי אם ההכחשה אינה תחילת ההזמה מאחר שעדותם בטלה על ידי ההכחשה אין בהם דין הזמה.

אביי א' הברייתא מדברת כשהפכום והזימום אמר אביי, שאין להביא מכאן ראייה שהכחשה היא תחילת הזמה. ואם העדים האמצעים הוכחו על ידי העדים הראשונים, הכת השלישית אינה עושה אתם לזוממים. והברייתא מדברת כשהפכום והזימום. כשיש רק שת¹⁹² כתות של עדים¹⁹³. ואין להקשות שהזוממים חייבים לשלם לאדון את דמי העבד כולו, מפני שמדובר כשעידי הכת השניה הפכו את דברי הכת הראשונה והזימו אותם, כשאמרו אותו היום שאתם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני, אבל ביום אחר היה המעשה והיה הפוך. והעבד יצא ממה נפשך לחירות. והם משלמין לו את דמי העין שרצו להפסידו. והיה נוח לו לרב שיצא בעינו ויתן לו דמי שינו¹⁹⁴. וממה שהסיפא היא במיפך והזמה גם הרישא היא במיפך והזמה¹⁹⁵.

הפיל את שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן ונמצאו זוממין ששינו בסיפא של הברייתא, מעידנו את איש פלוני שהפיל את שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן, ונוח לו ליה שיצא לחירות ויתנו לו דמי עין. ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב. איך מדובר, אם מדובר כשהעדים המזימים אינם מודים בחבלה כלל, אלא אמרו עמנו הייתם ולא יותר. הרי העדים שנמצאו זוממים צריכים

192 לפי רש"י לפי אביי הרישא של הברייתא מדברת בב' כתות של עדים כמו הסיפא. ועיין בהערה הקודמת בשיטת התוספות.
193 לר"י נראה שכל הסוגיה היא לפי מה שהגמרא הבינה בהוה אמינא שהדיוק של רבא הוא מהרישא של הברייתא. אבל לפי האמת במסקנה הדיוק של רבא הוא מהסיפא. ואביי לא אמר זאת אלא בני הישיבה תירצו כך כפי שחשבו בדעת אביי, מפני שהם חשבו שהדיוק של רבא הוא מהרישא. אבל לפי המסקנה אביי אמר שהרישא היא בג' כתות כמו שרבא אמר בלא מיפך והזמה, ובסיפא בשתיים ובמיפך והזמה, ולא נקט דוקא דאפכינהו בתחילה ואזמינהו שא"כ הם הוכחשו, אלא כשהזימום ואחר כך הפכו את דבריהם, או בתוכ"ד. ונראה לר"י שאביי מעמיד בג' כתות כמו שמוכח לקמן ומדובר שגם עדי הכת האמצעית הפכו והזימו את הראשונים, והאמצעים לא הוכחשו כלל ואין לדייק שהכחשה תחילת הזמה. וכשהאמצעים נמצאו זוממים ומשלמים דמי עין לעבד הם גם משלמים לראשונים דמי עין, שהיו מחייבים אותם, אלא שלא חשו לומר זאת מפני שהראשונים לא הוזכרו בברייתא. תוס'.

194 הגמרא לקמן מקשה מה הם מפסידיים לעבד הרי הם היו הראשונים והם הוציאוהו לחירות והם צריכים לשלם לאדון את דמי העבד. ומתרצת כשעמד בדין. רש"י

195 הגמרא תולה את רישא בסיפא, ולא היינו מעמידים את הרישא בשתי כיתות אלא בג' משום מה שנאמר, שהרי הרב אומר כן. ואם לא באה אחריהם כת אחרת ואמרו ההפך לא נוח לאדון באלו שמוציאים את העבד לחירות. אלא ממה שמעמידים את הסיפא בשתי כיתות וע"כ מעמידים במיפך והזמה מעמידים גם את הרישא במיפך והזמה. רש"י.

לשלם לרב את דמי העבד כולו. אלא פשוט שכולם מודים שהאדון חבל בעבדו. והעדים המזימים הפכו את דברי העדים הראשונים ואמרו שהאדון סימא את עינו והפיל את שינו. והועילו לאדון לפטרו מדמי עין המרובים מדמי שן, אבל העבד יוצא לחירות. ואמרו עמנו הייתם במקום אחר ביום שהעדתם עליו, והזימום¹⁹⁶ ושואלת הגמרא, אחרי שהעמדנו את הברייתא בשתי כתות ובמיפך והזומה, איך הרישא והסיפא מדברות?. אם העדים של הכת השניה מאחרים את זמן החבלה. כגון שהראשונים אמרו שהמעשה היה ביום ראשון, והשניים אמרו שהמעשה היה ביום שני והיה הפוך. עדיין קשה הרי הם צריכים לשלם לאדון את דמי העבד כולו. כיון שהם מחייבים אותו מיום ראשון להוציא את עבדו לחירות ועדיין לא היה בר חיובא. שהרי המעשה היה ביום שני¹⁹⁷. והם חייבים לשלם לאדון את דמי העבד כולו. אלא שהעדים האחרונים מודים שהמעשה נעשה קודם שהכת הראשונה באה להעיד.

ושואלת הגמרא אם מדובר שבשעה שהכת הראשונה באה להעיד העבד לא העמיד עדיין את האדון בדיון, הם צריכים לשלם לאדון את דמי העבד כולו. שהרי האדון לא היה חייב עדיין. שהרי אם האדון היה רוצה היה בא לבית דין ומודה ונפטר שהרי מודה בקנס פטור¹⁹⁸. אלא יש לומר שמדובר כשעמד בדיון¹⁹⁹ על החבלות הללו ע"י עדים אחרים בבית דין אחר וחייבוהו וברח. והעבד תובע אותו ואומר, הפלת את שיני וסימאת את עיני והעמדתיך בדיון ונתחייבת לי דמי עיני, והביא עדים אלו על כך. ובאו עדים אחרים והפכו ואמרו, שבית הדין לא חייבו אלא דמי שן. ואמרו לעדים הקודמים באותו יום שהעדתם עליו עמנו הייתם והזימום²⁰⁰.

196 וכאן אי אפשר לומר כמו שרבא אמר ברישא שבאה כת אחרת לפניהם ואמרו ההפך, סימא את עינו והפיל את שינו. מפני שאם באה כת אחרת ואחר כך הם אמרו הפיל את שינו וסימא את עינו אפילו אם נמצאו זוממים אינם חייבים מפני שאין העדים נעשים זוממים עד שישגמרו הדין על פיהם. והרי הדין נגמר על פי הראשונים להוציא לחירות ולשלם לעבד דמי שן שהם בכלל דמי עין של האחרונים. והסיפא בהכרח היא בשתי כתות ובמיפך והזומה. רש"י.

197 רע"א בגליון הש"ס הקשה על רש"י הרי בשעה שהעידו בבי"ד כבר היה אחרי שהאדון היה בר חיובא ואינם חייבים לשלם. והיה צריך לפרש את דמאחרי שאמרו שהמעשה היה אחרי שהראשונים העירו בבית דין. ונשאר בצ"ע.

198 והוציאה לחירות בשן ועין היא קנס. רש"י. והתוס' אומרים שאינו מטעם שהיה מודה בקנס ונפטר מפני שאפי' לשמואל שאמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, כיון שלא עמד בדיון אינו בר חיובא לענין קנס כמו שפירשו התוס' בהנניח. תוס'.

199 התוס' הקשו למה אביי נדחק להעמיד את הסיפא במיפך והזומה. יאמר שהעבד תובע את דמי עינו והרב מודה שחייב לו דמי שן, והעבד הביא עדים שהפיל את שינו וסימא את עינו, ובאו עדים והזימום. וי"ל לומר שהדין היה כך במקרה זה כשהמיפך הוא על ידי הודאת האדון כמו שהיה ע"פ עדים אלא שנקט באופן הרגיל, שאין רגיל שהאדון יודה אלא אם יש עדים בדבר. תוס'.

200 ובין ברישא ובין בסיפא לא מחייבים על דמי העבד שהרי העבד יצא לחירות מהבי"ד הראשון, אלא שזה היה מחזיק בו. אבל דמי עין משלמים לעבד ברישא. שהרי היה חייב לו דמי עין מהבי"ד הראשון והעדים זממו לפטרו אותו. ובסיפא משלמים לרב דמי עין שרצו לחייב אותו בשקר. ובע"כ מעמידים בדאפכינהו שאם לא כן כיון שאין עדים על ביה"ד הראשון, היו צריכים לשלם לאדון את דמי העבד כולו. רש"י.